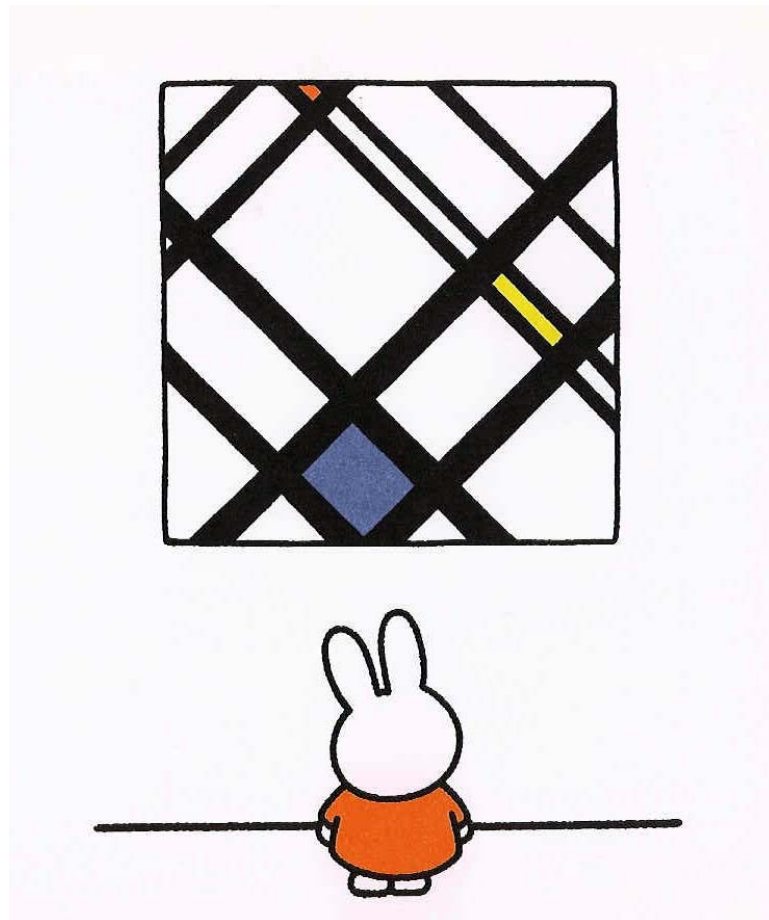

Kunst & Cultuur
Module Lifestyle adviseur
- Essay -
November 2005

Véronique Topper
Studentnummer 105117

Stelling: Dick Bruna, "Form follows function" of "Less is more".

Inleiding Dick Bruna

Bijna iedereen kent Dick Bruna als prentenboektekenaar, de boekjes van 'Nijntje' en wellicht ook als grafisch ontwerper van boekomslagen en reclameposters. In zijn werken is de ambitie om kunstenaar te worden duidelijk terug te zien. Hij liep in 1949 in Parijs stage bij een uitgeverij. Daar ontdekte hij kunstenaars als Picasso, Braque, Leger en Matisse. In zijn werk zie je dan ook invloeden van deze kunstenaars terug: de uitgeknipte patronen van Matisse, Légers kleurvlakken los van de uitgelijnde afbeelding, maar ook de kleurvlakken geïnspireerd op De Stijl. 'Het afstand nemen van gebruik van perspectief, was een openbaring voor hem. Een schilderij kon alleen bestaan uit lijnen, vormen en kleur. Het was niet langer belangrijk een, zo waarheidsgetrouwe, zichtbare werkelijkheid te reproduceren'.¹

Ik ben zelf al jaren liefhebber van het werk van Dick Bruna. Vooral de eenvoud en directe duidelijkheid van zijn werk spreekt mij aan. Dit is ook het meest bijzondere aan de eigen stijl van Dick Bruna. 'De beelden zijn uitgeknipt, losgemaakt van hun schaduw, soms in een vlak verankert met een lijntekening. Hierdoor komen ze inderdaad over als een pictogram'.²

Tijdens het bespreken van de modernistische architectuur van voor de tweede wereld oorlog kwamen de motto's 'Form Follows Function' in het kader van Frank Lloyd Wright en 'Less is more' in het kader van Ludwig Mies van der Rohe aan de orde. Beide motto's leken mij zeker van toepassing op het werk van Dick Bruna, vandaar dat ik op de hoofdvraag van dit essay kwam, namelijk:

Zie je in het werk van Dick Bruna het gedachtegoed terug van Frank Lloyd Wright, dan wel van Ludwig Mies van der Rohe?

Frank Lloyd Wright - 'Form Follows Function'

Hoewel de uitspraak 'Form Follows Function' vaak wordt gekoppeld aan Frank Lloyd Wright is deze niet van hem. Het motto komt van Louis Henry Sullivan. In het bureau van Adler & Sullivan deed Frank Lloyd Wright van 1888 zijn eerste praktische ervaring op. De volledige uitspraak van Sullivan was: 'Het is een wet van alle organische en anorganische, alle fysieke en metafysieke, alle menselijke en bovenmenselijke zaken, van alle manifestaties van het hoofd, het hart en de ziel dat het leven in zijn uiterlijke vorm herkenbaar is, dat de vorm steeds de functie volgt'.³ Hiermee wordt bedoeld dat de vorm van een structuur - dat kan zijn een object of tekening - zijn doel moet weergeven. Dit is het gedachtegoed waarop het functionalisme is gestoeld. Dus niet alleen terug te zien bij Frank Lloyd Wright, maar ook bijvoorbeeld bij de architecten van De Stijl, waaronder Gerrit Rietveld. Het gaat hierbij om de herkenbaarheid van de functie voor de kijker.

¹ Paradise in Pictograms, The work of Dick Bruna; Ella Reitsma, 1989, pagina 18.

² Dick Bruna Boekomslagen; Bert Jansen, 2003, pagina 6.

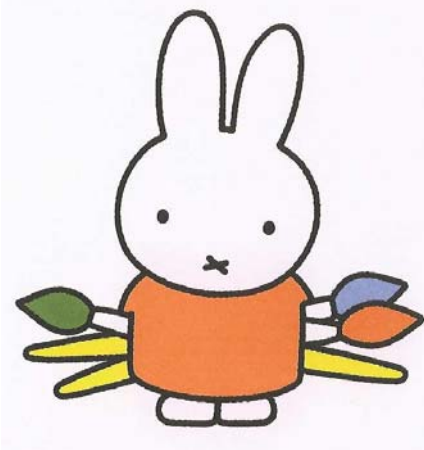
³ Architectuur van de 20e Eeuw; Peter Gössel & Gabriele Leuthäuser, 2001, pagina 38.

Bij de werken van Frank Lloyd Wright, zoals het Robie House in Chicago, komt het tot uiting door de 'inwendige ruimte die de uitwendige vorm bepaalt.'⁴ Van binnen naar buiten vloeiende ruimten geven invulling aan zijn idee dat een gebouw als een schuilplaats moet dienen. Dit zie je terug in het gebruik van overkappingen en het opgaan van het gebouw in de omgeving.

'Form follows Function' bij Dick Bruna?

Van Gerrit Rietveld kreeg Dick Bruna voor een van zijn boekomslagen ooit het compliment: 'Mijn jongen, dat is een mooie vorm'⁵ Hieruit zou je kunnen concluderen dat zijn werk inderdaad aansluit bij het functionalisme. Wanneer je verder gaat kijken naar de achtergrond van zijn werk, leer je dat hij oorspronkelijk niet de intentie had om prentenboeken speciaal voor kinderen te maken, maar dat hij simpelweg attractieve afbeeldingen wilde maken, waarmee hij een verhaaltje wilde vertellen. Hij zet met kleur, lijnen én vorm een 'beeld' neer die de bekijker direct een duidelijk idee geven. Bij de boekomslagen en affiches was dat met door sfeer neer te zetten in de prentenboeken maakt hij gebruik van het pictogram. Terwijl het resultaat wellicht hetzelfde is, denk ik dat bij Dick Bruna het uitgangspunt de 'vorm' zelf is, terwijl bij het functionalisme het uiteindelijke 'doel' het uitgangspunt is. In beide gevallen gaat het om de herkenbaarheid.

Als je het goed bekijkt maakt Dick Bruna gebruik van de herinnering van de bekijker om de herkenning te krijgen, bijvoorbeeld een kip heeft geen veren, maar wel een snavel en kraaienpootjes en een kwast heeft geen haren, maar wel de vorm van een bos haren in een punt. In dat geval zou het juist de gedachten uit de postmodernistische architectuur zijn waar mee je het werk van Dick Bruna kan vergelijken. Hierin wordt ook gebruik gemaakt van archetypen en de herinnering van de aanschouwer. 'Met zijn sensitieve vormgevoel vertaalde hij de signalen die hij ontving, in beelden die direct herkenbaar waren voor een groot publiek.'⁶ Dit was met name ook in de boekomslagen te zien, hierin is zelfs de inspiratie vanuit de popart zichtbaar.

Ook het meer idealistische gedachtegoed van Frank Lloyd Wright zie ik niet terug bij Dick Bruna. Het respect voor de natuurlijke omgeving (organische architectuur): de ontwerpen van Dick Bruna staan juist los van hun omgeving. Bij alle ontwerpen staat de mens daarin centraal (humanitaire architectuur). Dick Bruna is juist vooral bezig met de vorm en de kleur van het beeld, waarmee hij uitging wilt geven aan zijn idee.

'Als kind is Frank Lloyd Wright sterk beïnvloed door wat hij op de Fröbelschool onderging. Het spel van de kinderen wordt daarin omgezet tot het begrijpen en waarderen van natuurlijke vormen. Hiervoor werden de basisvormen: kubus, cilinder en de bol met primaire kleuren gebruikt. Hierdoor werd geleerd dat deze simpele constructie de basis van alle natuurlijke verschijningsvormen zijn'.⁷ De toepassing van deze principes zijn wel duidelijk terug te vinden bij Dick Bruna. Hij maakt ook gebruik van voornamelijk primaire

⁴ Wright; Bruce Brooks Pfeiffer, 2005, pagina 13.

⁵ Paradise in Pictograms, The work of Dick Bruna; Ella Reitsma, 1989, pagina 48.

⁶ Dick Bruna Boekomslagen; Bert Jansen, 2003, pagina 11.

⁷ Frank Lloyd Wright Design; Maria Constantino, 1995, pagina 7-8.

kleuren en basisvormen. Ook al is het mij niet duidelijk of hij een zelfde educatieve achtergrond heeft. Hier zie ik dan nog meer de relatie en inspiratie van De Stijl terug.

Ludwig Mies van der Rohe - 'Less is More'

Een van de bekende gebouwen van Ludwig Mies van der Rohe is het Duitse paviljoen voor de Internationale Tentoonstelling van 1929 in Barcelona. Hierin zie je zijn eigen stijl: gebruik van veel glas en stalen skelet terug, ook wel getypeerd als 'skin & bone'-architectuur. 'Zijn belangrijkste bouwwerken kunnen door de leuzen 'bijna niets' of 'minder is meer' slechts ten dele worden getypeerd.'⁸ Het ging Ludwig Mies van der Rohe niet alleen om de originaliteit, maar ook de liefde voor het detail, Onberispelijke afwerking, elegantie en evenwicht. 'Zonder dat detail viel een architectuur van het 'bijna niets' ook werkelijk tot bijna niets terug.'⁹ Zijn streven naar transparantie en overzichtelijkheid komt ook terug in een van zijn uitspraken waarin zijn idealen worden weergegeven: 'We eisen, als contrast, voor de gebouwen van onze tijd: absolute eerlijkheid en afwijzing van al het vals spelen'¹⁰

De uitspraak 'less is more' slaat onder andere terug op het 'zuiver volume' en ruimtelijke van de constructie met een glazen pui (als een gespannen vlies ter bescherming) en de open plattegronden. Door gebruik van deze lichte en vooral dunne materialen (less) komt het volume, in plaats van massa en het grootste van het ontwerp (more) nog duidelijker naar voren. Ook kan je het herleiden naar de toepassing van de proportieleer. Ludwig Mies van der Rohe streefde naar harmonie in proportie.

'Less is more' bij Dick Bruna?

'Het geheim van zijn succes? Dick doet gewoon méér met minder...'¹¹ Dit lijkt bewijs genoeg dat het motto van Ludwig Mies van der Rohe van toepassing is op Dick Bruna. Maar bedoelen we daarmee ook hetzelfde? De uitleg geeft Dick Bruna zelf het beste: 'Van tranen maak ik veel werk. Dan maak ik er twee of drie en dan ontdek ik dat die ene traan meer doet dan een gezicht vol tranen.'¹² Ik vind hier duidelijk een overeenkomst met het streven naar harmonie in proportie. Beide ontwerpers probeerden met zo min mogelijk, iets duidelijk neer te zetten. Het gebruik van 'minder' versterkt zelfs het beeld van wat zij willen overbrengen. Dit komt ook door de transparantie en eerlijkheid van het ontwerp.

Ook in zijn werkwijze komt het principe 'less is more' terug. Meestal begint hij met schetsen uit de werkelijkheid en gaat dan het proces van het simplificeren in. Alles wat hij niet nodig vind, laat hij weg. Tot alleen de essentie overblijft. Het allerbelangrijkste van een voorwerp komt in zijn tekeningen. Het gebruik van een beperkte ruimte heeft hem daartoe ook gedwongen, zijn prentenboekjes zijn 15,5 x 15,5 cm. Het simplificeren van het werk ging zelfs zo ver dat hij het later moeilijk vind om grotere prentenboeken te maken. Bij Ludwig Mies van der Rohe zie ik deze manier van werken of de gedachte van het simplificeren niet terug. Eerder kan je dit kenmerk van het werk van Dick Bruna relateren aan het reduceren, wat minimalistische kunstenaars doen.

⁸ Architectuur van de 20e Eeuw; Peter Gössel & Gabriele Leuthäuser, 2001, pagina 229.

⁹ Architectuur van de 20e Eeuw; Peter Gössel & Gabriele Leuthäuser, 2001, pagina 236.

¹⁰ Mies van der Rohe; Yehuda E. Safran, 2001, pagina 15.

¹¹ Dick Bruna Biografie; Truusje Vrooland-Löb, 1998, pagina 11.

¹² Paradise in Pictograms, The work of Dick Bruna; Ella Reitsma, 1989, pagina 108.

Dick Bruna was altijd gefascineerd door ramen. Omdat de ontwerpen van Ludwig Mies van der Rohe voor een belangrijk deel van glas waren, vind ik het leuk ook hier een vergelijking maken. Dick Bruna geeft aan dat hij het raam gebruikt als een kader. Kijkend door een raam, van een gesloten ruimte naar de buitenwereld. Hierin verschilde hij dus van Ludwig Mies van de Rohe, die juist de openheid en overgang van binnen naar buiten wilde benadrukken in zijn ontwerpen. 'Door de afwijzing van de gevelversiering krijgt de uitvoering van de raamopeningen en nieuwe betekenis.'¹³

Conclusie

Het principe 'form follows function' gaat zeker op bij het werk van Dick Bruna wanneer het gaat om het duidelijk weergeven van een beeld, een pictogram. De vorm speelt daar de belangrijkste rol, los van kleur. Maar wanneer je kijkt naar de achterliggende gedachte bij het van werk van Dick Bruna, staat de vorm - samen met kleur en lijnen- veel meer centraal dan de uiteindelijke functie in tegenstelling tot het werk van Frank Lloyd Wright.

Harmonie in proportie en met weinig beelden overbrengen. Dat is waar het principe 'less is more' van toepassing is op het werk van Dick Bruna. Het simplificeren kan men hier ook onder verstaan, maar dat is niet wat Ludwig Mies van der Rohe er mee bedoelt.

¹³ Architectuur van de 20e Eeuw; Peter Gössel & Gabriele Leuthäuser, 2001, pagina 185.

Bijlagen

Vraagstelling:

Zie je in het werk van Dick Bruna het gedachtegoed terug van Frank Lloyd Wright, dan wel van Ludwig Mies van der Rohe?

- Wat bedoelt Frank Lloyd Wright precies met "Form follows function"
 - Vergelijk het idee achter de uitspraak "Less is more" van Ludwig Mies van der Rohe en "Een traan is veel verdrietiger dan heel veel tranen" van Dick Bruna.
 - Dick Bruna is in zijn vroege jaren geïnspireerd door Matisse, Leger, De Stijl en Popart. In hoeverre draagt die inspiratie bij aan de vraagstelling.
-

Bronnen:

1. Paradise in Pictograms, The work of Dick Bruna; Ella Reitsma, 1989
 2. Dick Bruna Biografie; Truusje Vrooland-Löb, 1998
 3. Dick Bruna Boekomslagen; Bert Jansen, 2003
 4. Wright; Bruce Brooks Pfeiffer, 2005
 5. Frank Lloyd Wright: Architect, an illustrated biography; Alexander o. Boulton, 1993
 6. Frank Lloyd Wright Design; Maria Constantino, 1995
 7. Mies van der Rohe; Yehuda E. Safran, 2001
 8. Architectuur van de 20e Eeuw; Peter Gössel & Gabriele Leuthäuser, 2001
 9. Algemene Kunstgeschiedenis; Hugh Honour & John Fleming, 1999
-